

Oponentský posudek disertační práce

Mgr. Věra Suchomelová

SENIORŮ A SPIRITUALITA **duchovní potřeby v každodenním životě**

Katedra pedagogiky,
Teologická fakulta JČU v Českých Budějovicích
Studijní obor: Teologie
akademický rok 2014/2015
Školitelka: doc. PhDr. Ludmila Muchová, Ph.D.

Oponent: Prof. PhDr. Vladimír Smékal, CSc.

A. Celková charakteristika disertace a aktuálnost zvoleného tématu

Doktorská disertace má 258 stran včetně seznamu literatury a příloh. Seznam literatury obsahuje na 230 referenčních odkazů, z nich téměř čtvrtina je v angličtině a němčině. Práce dále obsahuje dvě přílohy s ukázkou transkripce rozhovoru a schématem procesu analýzy rozhovorů.

Téměř ideální polovina práce se věnuje teoretickým informacím a dosavadním poznatkům o životě seniorů, aspektům života a souvislostem s dobou, kterou senioři prožívají. Je třeba ocenit, že doktorandka shromáždila aktuální poznatky a kvalifikovaně o nich referuje. Je potěšující, že věnuje pozornost všem významným současným autorům, kteří se seniory a jejich spiritualitou zabývali či zabývají. Je škoda, že nevěnovala pozornost výzkumům, které podle mne s tématem disertace souvisejí, i když se soustředují především na možnosti

Autorka se zabývá vysoce aktuálním tématem – analýzou podmínek a kvality života seniorů, kterých nejen u nás, ale v Evropě významně přibývá. Její téma je důležité nejen pro zdravotnictví a domovy pro seniory či pro hospice, ale vůbec pro životní styl dosud ještě+ existujících vícegeneračních rodin - o tom by stálo za to pojednat podrobněji.

Ke svému tématu doktorandka přistupuje vyzbrojena důkladnou znalostí dosavadních poznatků i situace, a nabízí tak už v přehledové části dobře utříděný soubor poznatků i námětů pro úlohu spirituality v kvalitě života seniorů. V rámci takto formulovaného výzkumného cíle sleduje doktorandka i specifika jednotlivých kategorií seniorů JE TO TAK?.

Už v této úvodní charakteristice kladu doktorandce otázku, *zda objevila informace o tom, jaký je rozdíl mezi religiozitou a spiritualitou těch seniorů, kteří žijí doma proti těm, kteří obývají zařízení pro péči o seniory.*

B. Splnění stanoveného cíle

Výzkum vychází z přehledu poznatků o věku seniorů, jejich životních podmínkách a zvláště prožívání i chování v souvislosti s věkem. Celá tato část práce svědčí o hlubokém a poctivém proniknutí ke mnoha zásadním otázkám a souvislostem vztahu spirituality/religiozity k životu seniorů.

Výzkumná část v deskriptivní rovině je velmi rozsáhlá a precizně doložená citacemi odpovědí 20 seniorů ve věkovém rozpětí 84 – 93 roky. Doktorandka pečlivě analyzuje odpovědi a postoje ke dvěma jasně položeným výzkumným otázkám:

- 1) Jakou podobu má religiozita/spiritualita jihočeských seniorů?
- 2) Jaké jsou duchovní potřeby jihočeských seniorů a jak se projevují v jejich běžném životě?

Poznámka oponenta: *Tuto závažnou část disertace lze považovat za jádro kvalitativního kritického výzkumu, a naznačuje i řadu dalších heuristicky zpracovatelných souvislostí.*

Doktorandce se podařilo vytvořit kvalitně formulovanou pojmovou síť proměnných, které je třeba v realizaci populárně formulovaných informací a z nich plynoucích podnětů pro zainteresované pracovníky se seniory. Tato část práce nabízí řadu dalších výzkumných otázek pro potenciální navazující studie.

C. Postup řešení problému a zvolené metody zpracování

Disertace nemá stavbu obvyklou ve výzkumných studiích založených na kritickém terénním výzkumu. Není rozlišena na teoretickou a výzkumnou část, ale toto rozlišení je realizováno počínaje 4. kapitolou nazvanou „Duchovní potřeby v životě jihočeských seniorů – metodologická část

První tři kapitoly podávají přehled aktuálních poznatků o tématu – a to o stáří a jeho vnímání v současné společnosti, o teologii jako cestě k dobrému stáří a o spiritualitě ve stáří. Jsou zde soustředěny cenné informace o proměnných, které hrají roli v posouzení funkce spirituality v kvalitě života seniorů.

Deskriptivní analýza rozhovorů s 20 respondenty je založená na metodologicky adekvátně popsaném způsobu pořízení výzkumného vzorku. Příslušné odstavce kapitol výzkumné části uvádějí všechny podstatné informace pro eventuální kontrolní replikaci výzkumu.

Poznámka oponenta: *Uvítal bych, kdyby autorka v časopisech pro seniory a pro pracovníky charity, kněze a pracovních domovů pro seniory, popsala jak postupovat při posouzení zralosti a podoby spirituality a religiozity – zejména, nakoľik jsou respondenti a senioři obecně v zajetí falešných představ o Bohu a víře, a nakoľik dokáží žít svůj duchovní život v souladu s požadavkem víry, naděje a lásky (chápané jako vědomí a praxi sounáležitosti, odpouštění a sociální vzájemnosti i respektu k lidské důstojnosti, o níž se také obsažně zmiňuje)*

Závěry pro pastorační, sociální a pedagogickou praxi by si zejména zasloužily samostatnou popularizaci

Metodologicky je výzkum postavený adekvátně cílům a možnostem, jeho analýza odpovídá principům kvantitativní metodologie.

I v teoretické části lze s potěšením konstatovat, že autorka při rekapitulaci dosavadních poznatků a teorií respektuje pravidla vědecké metody; postupuje systematicky od reprodukce, rekonstrukce až k reinterpretaci klíčových pojmů své práce. A předkládá rovněž to, co lze označit jako externí a interní kritiku významných zjištění.

D. Výsledky disertace a posouzení novosti poznatků a její význam pro společenskou praxi a další rozvoj sledované vědní oblasti

Disertace přinesla přesvědčivé doklady o tom, že téma disertace je vysoce aktuální a že je možno z realizovaného výzkumu vyvodit řadu doporučení jak pro zainteresované pracovníky se seniory, tak pro praxi příslušných pečovatelských zařízení a pro sociální a duchovní poradenství.

Disertace soustředila a kriticky uspořádala základní i nové poznatky a přístupy v uvedené oblasti.

Po stránce uspořádání – oceňuji netradiční strukturu práce - i když mi připadá místy méně přehledná - pro nesmírnou záplavu informací a jejich interpretací.

Diskusní část práce je skryta v závěrech, a místy i ve vlastním textu referujícím o dosavadních poznacích a výzkumných zjištěních. I když se jejich dosah tím poněkud vytrácí, přece jen svědčí o erudici doktorandky. Práce je dobrým příkladem výzkumné studie v oblasti pedagogicko-psychologického poradenství.

E. Náměty pro diskusi

- Zajímalo by nejen mne, ale jistě i přítomné členy obhajoby, jak co nejdříve aplikovat získané poznatky v péči o seniory a ve využití duchovních podnětů, které v mnoha zařízeních nejsou v popředí zájmu.
- Uvažovala autorka o pokračování výzkumu, který by byl realizován jako utvářecí experiment založený na tom, že by se v institucích ochotných ke spolupráci realizovala spolupráce pracovníků, teologů a dalších povolání osob v uplatnění spirituality pro kvalitu života obyvatel zařízení?
- Bylo by možné v podmínkách TF JČU, případně ve spolupráci s Centrem pro rodinu a s dalšími institucemi věnovanými péči o kvalitu života seniorů pokračovat ve zkoumání dalších proměnných?

F. Resumé a doporučení práce k obhajobě

- 1) V disertaci je patrné důkladné studium současné literatury nejen týkající se seniorů a jejich vnímání společností, ale i širšího kontextu. Oceňuji, že doktorandka dokázala propojit teoretické studium s terénním empirickým výzkumem, a že díky tomu získala aktuální poznatky o souvislostech duchovního života a kvality života seniorů. I když jde o vzorek početně malý, dá se předpokládat, že situace je obdobná i v jiných zařízeních a domácnostech, kde žijí senioři se svými potomky. Disertace je pilotní studií, která de facto ověřila vhodnou cestu k realizaci navazujících výzkumů.
- 2) Autorka ve své disertační práci **prokázala** schopnost samostatné tvůrčí práce v daném oboru.
- 3) Práce **splňuje** požadavky standardně kladené na disertační práce v daném oboru.
- 4) Doporučuji práci publikovat po zkrácení jako podnětnou studii pro pracovníky se seniory i pro rodiny, kde senioři žijí.

G) Resumé a doporučení práce k obhajobě

Považuji disertační práci Mgr. Věry Suchomelové za kvalitní vědecký čin, kterým potvrdila, že umí komplexně vědecky a metodologicky adekvátně řešit významný praktický problém a adekvátně o něm referovat. Z meritorního hlediska jsem přesvědčen, že doktorandka shromáždila závažné poznatky týkající se významného teoretického i praktického problému.

Doporučuji, aby oponentní komise práci Mgr. Věry Suchomelové přijala jako práci disertační, a po úspěšné obhajobě a státní závěrečné zkoušce, aby navrhla VR TF JČU udělit Mgr. Věře Suchomelové titul PhD. ve studijním oboru teologie v souladu s příslušnými odstavci Vysokoškolského zákona ČR.

Brno, 10. 9. 2015

Prof. PhDr. Vladimír Smékal, CSc.